

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

FRÉDÉRIC MACLER. — Documents d'Art Arméniens. — I. Texte, II. Atlas.

□ ◊ ◊

Վրահին առջեւ կանանչին վրայ կեցեր է: Հոն է Ռուան, եւ Ուիւէր քաշարին, Հոն դուքսը Նեմս, եւ բազմաթիւ ուրիշներ: Կը հասնի կոմսը Գաննելոն, տիրադրութիւն Եւ Երզնիաստուտ: Իր համարէն նեկոյճեամբ Ան կը սկզբի խօսիլ. կ'ըսէ արքային.

«Ո՛վ տէր, ողջոյն յաստուածակոյս կողմանէ: Ձեզ կը բերեմ Սարակոսի բալլերներն՝ Ահաւասիկ. եւ աւասիկ գանձ մը մեծ Ջուր կը բերեմ ձեզի, եւ քանն պատանդներ, Թող անոնք լաւ պահպանութեան դրուին տակ: Եւ քաշարի Մարսիլ արքայն ձեզ կ'ըսէ Որ էթէ չի՛ յանձնել ձեր ձեռքն Ալկալիփն, Ատոր համար զինքը պէտք չէ՞ք նպերել: Ձի չորս Նարիւր հազար զինուած մարդ տեսայ Իմ աչքերովս, զըրահպատ, սաղարարտին Պնդած, կապած ոսկեկիտուած գունդերով Սուրենի իրենց, որոքք մինչեւ ծովափունք Ուղեկցեցան Ալկալիփի: Մարսիլէն կը փախչէին, զի յանձն առնել եւ պահել Ձէին ուզեր քրիստոսական մեր օրէնքն: Անոնք չէին դեռ չորս փարսախ նաւարկած Դեպ ի բացերն, եւ մըրըրկուտ փոթորիկէ Հասաւ անոնց. ինզղըրեցան, դուք նրբեք Պետի տեսնէք, եւ ոչ իսկ մէկն աննոցմէ: Ալկալիփն ողջ էթէ ըլլար՝ զայն բերած կ'ըլլայի եւ. իսկ հեթանոս արքային Գաւով, տէր իմ, ըստոյզ գիտցէք որ չանցած Պսս առաջին ամիսն՝ անոր ձեր աչքով Պիտի տեսնէք Ֆրանսա կանսիխ հետենէդ. Պիտի ն'դուռի օրէնքն որ դուք կը պահէք. Ան՝ ձեռնամած՝ պիտի ձեր մարդը ըլլայ. Ձենէ՛ պիտի ճանչնայ Սպանոս պետութիւնն»: Արքայն կ'ըսէ. «Գոհութիւն Տճառն Աստուծոյ: Լաւ գործ տեսք, մեծ վարձք պիտի ունենաք»: Բանանչ հազար փողի ձայնով կ'որոտայ: Կը վերջընեն Ֆրանկներն իրենց ճամբարներն, Եւ զըրաստները կը թամբեն՝ կը բեռնեն. Դեպ կ'աղաղակ Ֆրանսա կը չուեն համարէն:

Թորգ. Հ. Ա. ՂԱԵՒԱԿԱՆ

Երբ առաջին անգամ 1909ին Ուս. Մագլէր ընկերակցութեամբ մեր նախկին միաբանակից Հ. Սերովլէ Վ. Ապտուլլահանի հրատարակեց ուսումնասիրութիւն մը հայ մանրանկարչութեան վրայ՝, նիթ առնելով ժնէ դարու ի Սեբաստիա գրուած ձեռագիր Յայմաւուրք մը (Սեպտ. Պր. Ինձիճեանի ի Բարիլդ) գեղարուեստատէրք, մա. նաւանդ հայկական հնութեանց հետախոյզք, ու. բախութեամբ ողջունեցին զայն իբրև յուսումնային անդրանիկ մը նմանօրինակ եւ կատարելագոյն գործոց: Հոն համառօտ էջերու մէջ խոսցած էր ոչ միայն ձեռագրին նկարագրութիւնը, բազմաթիւ եւ գեղեցիկ ընտրանք՝ պատկերաց նմանա. հանութիւնը, այլ նաև ընդհանուր ակնարկ մը հայ զրազարաց, մանրանկարչութեան վանօրէից եւ արուեստագիտաց վրայ՝ գովելի շանքով հաւաքուած տեղեկութեամբք լի: Չորս տարի վերջ լոյս տեսաւ երկրորդը՝, նախանձնի առուգութեամբ, ընդարձակ ծաւալով, առատ լուսատիպ նմանահանութեամբ պատկերաց: Հոս հեղինակը նոր ուղի մը, յաշողագոյն ծրագիր մը գծած էր իւր առջև, ոչ եւ հետազօտութիւնք ընդհանուր արուեստի, կամ ինչպէս ինքը կ'ըսէ՝ un travail d'ensemble sur les écoles, որուն համար դեռ ժամանակը հասած չհամարիք իրաւամբ, այլ միայն պատրաստութիւն ատաղններու, հաւաքումն տարեաց, որոնց վրայ իբրև հաստատուն հիմանց վրայ կարենան ապագայ ուսումնասիրողք բարձրացնել իրենց համեմատական հետազօտութեանց արդիւնքը:

Այս մի եւ նոյն ուղին կը շարունակէ ընթաց նալ արդիւնաւոր Ուսուցչապետն Երկայ երրորդ

Թիբրուի մէկ հիւանդանոցին մէջ վերաբոյժ մը իր օգնական բժիշկներուն հետ վերջերս գործողութիւն մը կատարած պահուն կը տեսնէ որ հիւանդը - որ մինչեւ այն ատեն քաշառողը ապրած է - իր սիրտն ունէր ալակողմը, իսկ լեարդը՝ ձախակողմը:

1. R. P. Seraphin Abdullah et Frédéric Macler: Etudes sur la Miniature Arménienne. (Extrait de la Revue des Etudes Ethnographiques et Sociologiques - 1909). Paris.
 2. Frédéric Macler: Miniatures Arméniennes. Vies du Christ. - Peintures ornementales (X.e XVII.e Siècle). 68 planches en phototypie, et 8 figures dans le texte explicatif. — Paris, P. Geuthner» 1913.

հրատարակութեանս¹ մէջ, պահելով հոս ևս նախընթացներուն աւանդութիւնը աւելի ճոխ և կատարելագոյն պարունակութեամբ: Առաւելութիւն մը որ նախորդներուն վրայ կը նշմարուի հոս ևս որ նոր քաչլ մ'է՛լ յառաջադիմութեան² է զունատիպ նմանահանութիւնը երկու էջ մանրանկարներու Ս. Սվաճեան հաւաքածոյի թիւ 11 և թիւ 1 գրչագիրներէ, որոնք երկուքն ալ ժՁ դարու կը պատկանին:

Հինապիւն իւր երկատրութիւնը կը բաժնէ երկու մասի, առաջինը սեպհականելով տեղեկութեանց, իսկ երկրորդը՝ նկարացոյց հաւաքածոյի, իրախտագիտական ներշնչմամբ ճութելով զանոնք «Ղեմանէ Հայաստանի՛ հանձնառոյն, արունասագիտաց, մատենագրաց, գիւնտարաց, վարչագիտաց, մահատակաց» իբրև ցոյց մը սքանչացման, հաւանօրէն թելադրուած հայրենասէր ազգայիններու պատ. խումբէ մը, որոնք հրատարակութեան սատարիչ բարերարները³ հանդիսացած են:

Յետ համառոտ նախաբանի կը հրատարակէ նախնեաց երեք ծացորդները իբրև Ղրուեստ Գրչաբնան և Եղաչախ կամ Եկրչաչաբնան զործի մը, քաղելով թարգմանաբար Բարեգու Հայկ. թ. 186 գրչագրէ. Հանգու Ղմարտայէ (1895) և Քազմավկպէ (1896), կ'արտատպէ վերստին հանրածանօթ պատկերներ իբրև նմոշ մը հայկական արունատի մանրանկարչութեան, խաչքարերու, երաժշտական խազերու, պատկերազարդ հրատարակութեան և գեղարուեստական կամ թանկագին կազմերու զոց: Կիրարկուած ձեռագրաց նկատմամբ ժամօրոտիւններ և Եկարագրորչիւններն ամփոփուած են 37-64 էջերու մէջ, որոնց կը յաջորդեն, ի փակուած առաջին մասին, չորս էջեր ցուցակներու՝ նիւթոց, ընագրի մէջ ամփոփուած նկարներու և նկարացոյց հաւաքածոյին մէջ բովանդակուած պատկերներու, որոնք կը կազմեն բուն իսկ հրատարակութեանս

երկրորդ մասը, 1էն մինչև թ. 103 տախտակներ կամ թ. 1 մինչև 260 պատկերներ:

Հրատարակութեան համար կիրարկուած ձեռագիրներն են Պ. Ս. Սվաճեանի հաւաքածոյի թ. 1, 2, 3, 4, 5, 11, և 13 գրչագրեր, Քառաւետարանն իորոտկայ, և երկու այլ հատորներ՝ որոնք կը պատկանին Խ. Սվաճեան և Rosenberg նախկին հաւաքմանց: Եւ այս ընտրութիւնը, ինչպէս դիւրին է նշմարել, նոր արդիւնք մը կը կազմէ մեր առջև աշխատասէր Ուս. Հն. դիւնախին համար, կորստնէէ փրկելով թանկագին կտորներ և դիւրամտուչելի ընելով հասարակաց այնպիսի հատորներ, որոնք առանձնականաց սեպհականութիւն ըլլալով, (որով և ենթակայ հաւանական վաճառմանց և յաճախ տեղափոխութեանց), այլազգ անմտուչելի և մոռացուած պիտի մնային թերևս: Այս զազափարն իսկ միայն արժանի է արդէն ամէն զահաւատութեան և զովասանաց:

Հինայ փոքրիկ ակնարկ մ'ալ կամ դիտողութիւններ ներգրին արուեստական պարունակութեան նկատմամբ:

— Ս. Սվաճեան հաւաքածոյի թ. 5 գրչագրին ժ.էն գէթ դար մը պակաս կեանք ունենալ կը թուի մեզ քանի տարբերու յատուկ քննութեամբ:

— Տախտակ 29-33. պատկերք 63-72 Ս. Սվաճեան թ. 11 գրչագրի խորանները՝ կը ներկայացնեն հետնեալ եզականութիւնները. նախ սինները, ևսկառակ մեր աւանդականուրոց ընդհանուր սովորութեան, փոխանակ մարմարէ կանոնաւոր սեանց՝ (colonne) որմնասօսիներ են (pilastre) և բ. փոխանակ վերին խոյակի՝ կը կրեն բուզանդական կամ վենետիկան դրամի կամ մետալի մը նմանութիւնը, որ մինչ կը կրկնուի մերթուզող և մերթ շրջան ներսով փոփոխակի, և զոր դժբախտաբար կարելի չէ ընթեռնուել և ստուգել, նկարիչը տառերը լաւ

1. Frédéric Macler: Documents d'Art Arméniens. — De Arte illustrandi — Collections diverses, avec 36 figures et dessins dans le texte et hors texte et un Atlas de 103 planches. — Notices et Descriptions.

I. Texte.
II. Atlas.
Paris. P. Geuthner. 1924.

Այս հրատարակութիւնը անուանեցինք երբորդ, ոչ ըստ կողքի առաջնութեան, այլ միայն զատարելով հեղե. նակին մէ և ճոյն տեսակի կարեւորագոյն գործերը, առանց յիշատակելու իրեն ուրիշ քազմութիւ յօղանձները

կամ պրակները, որոնց միշտ հայկական արուեստն ու մանրանկարչութիւնն կամ պատմութիւնն ու մատենագրութիւնն ունին իրենց նիւթը:

2. Բարերարաց անուններն են՝ Պողոս Կուպար Բաւար, Աղաթոն պէյ, Մ. Տերպետներան, Վարզգէս Տեր Օհանեան, Ա. Էլնայեան, Առտ Ֆրեյկեան, Գ. Ս. Կիւլպէնկեան, Համբարձումեան, Գալըպեան Էջրաբ, Արշակ Քարակոզեան, Տեգրսն խան Քելէկեան, խաչատուր Կեօզեան, Կերպէս խան Կերպեօեան, Մատթէոս խան Կերպեօեան, Խ. Սվաճեան, Ս. Սվաճեան որոնց միացած է ողջաբնալ Հայաստր և Հայապետ Փ. Կ. Կոնիքեր:

օրինակած չըլլալուն պատճառաւ : Գ. Թ. 67 - 68 պատկերք իբրև եզերագաղթ ունին երկու մոմակալ առիծներ, որոնք, տախտակ 76 Թ. 173-174 պատկերաց մէջ (Ս. Սվանեան Թ, 4) կը փոխուին երկու մարզագէմ կապիկներու : Գ. Նոյնպէս առիծներու ընթացող շարք մը կը ձևացնէ Թ. 69 պատկերի խորանին կամարը, ճիշդ ինչպէս կը նշմարենք Պերլինի արքունի թանգարանի մէջ պահուած Հուչի (Rusas) ու- թարեան վահանի Մասցորդ կտորի վրայ : Ե. Այս որմնասանց ստորին խոյաններն ունին յաճախ հայկական խաչերու ձևերով զարդեր, որոնք կը կրկնուին նաև յաշորդ պատկերներու վրայ եւս :

— Տախտակ 34, պատկեր 73, կ'ընծայէ կի- սարդոր պատուհան մը երկինքիփին կամարաւ և երկաթի վանդակաւ, որոյ վրայ ազուցուած են ծաւալուն լուսերանգ խաչեր, բոլորը միասին գեղեցիկ նախաօպի նմոյշ մը ձևացնելով ծաղ- կէղբուսագ ոճի (style floreal) : — Յաղորդ Թ. 74 պատկերը Թ. 11 գրչագրիս ամենագեղեցիկ էջը Թիրևս կը ներկայացնէ, քանի որ հեղինակը զայն ընտրած է և տուած մեզ գունատարկ նմա- նահանութեամբ առաջին մասին մէջ : Եւ յիրաւի եզական է Մատթէի աւետարանին սկզբնաւորող զարդագիր առաջին տողը, յոյժ նորօրինակ և միանգամայն նրբաճաշակ, զոր չենք դանդաղիր համեմատութեան դնելու մեր վննական Միխ- Թարեան եղբայր մատնադրանի Թ. 278 (ՃԳ. ՃԻ. Գարու) աւետարանի զարդագիրներու հետ մէկ կողմանէ, և միւս կողմանէ P. Cahierի հրա- տարական¹ Սպանիական երաժիշտներու հետ, որ ժԱ՛ դարու գրչագրի մը սկզբնատառը կը ձևացնեն, թէպէտ մերինը իւր պարսկական ներ- շնչումը կը մասնէ իսկոյն :

— Սոյն գրչագրիս վրայ կ'օգնենք դիտել յատ- կութիւն մ'ալ, որ թէպէտ չէ բոլորովին եզա- կան, սակայն այնքան ալ սովորական չէ մեր

աւետարանաց մանրանկարչական արուեստի մէջ : Մինչդեռ չորս աւետարանիչները (պատկերք Թ. 73, 79, 81, 83) զուրկ են իրենց սովորական զաղափարանի դէմքերէ, ասոր փոխարէն տան մէկ աւետարանաց զարդագիր առաջին տողերը կազմուած են իւրաքանչիւրին սեպհական նշան- ներէ, յօրինելով ըստ կարգի՝ մարդկային տա- ոներ, առիծակերպ, եղջիւրատր (իբր արջառոյ) և ձագաղիր (փոխանակ արծոյի) :

— Հուսկ դիտենք որ Թ. 73 պատկերի վերու- յիշեալ վանդակապատ կիսաբոլոր պատուհանն, որ Թ. 79ի մէջ կը կրկնուի՝ վերստին լուսաւոր խաչաձևերը ճառագայթարձակ աստղերու փո- խելով, և սոյն այս պատկերիս ներկայացուցած սիւնազարդ վերելեակ սահղութը, Թ. 81 պատ- կերի կամարակապ կիսուածագաղթ դարչիճը, ինչպէս նաև Թ. 83 պատկերի երկու գոթաձև կամարները, խառնուած ուրիշ զանազան ման- րամասնութեանց հետ, կը յայտնեն մեզ միջա- վայրի ճոխութիւն և շինուածական և ճարտա- րապետական զարգացումն, որ վանէն և վարա- գէն շատ հետունք կը փոխադրէ գմեզ արուես- տագէտին աղբիւրը կամ ներշնչումը նշմարելու համար² :

— Խորոտկայ քառաւետարանը (որուն կը զուգակցի այս մասին նաև Ս. Սվանեան Թ. 19) եզականութիւն մ'ունի, զոգնելով բոլոր կանացի դէմքերը սրբութեան լուսապսակէն, նոյն իսկ բացառութիւն չընելով ամենասուրբ Աստուծա- մօր կուտի (հմմտ. պատկերք Թ. 99, 100, 101³, 103, 107, 109 և այլն հմմտ, նաև 60 և 164 պատկերները), ինչ որ յիշել կու տայ մեզ կեր- պով մը Schlumberger⁴ի դիտողութիւնը. « Sur les sceaux, comme dans toutes les autres représentations d'origine byzantine, la tête nimbée de la Théotokos, est constamment voilée » :

— Սոյն այս խորոտկայ քառաւետարանը և

1. P. Cahier: Nouveaux Mélanges d'Archéologie. IV. 269. Հմտ. նաև A. Lecoy de la Marche. Les Manuscrits et la Miniature. էջ 271.

2. Հմտ. A. Melani: L'arte di distinguere gli stili - Milano 1919 էջ 204 և այլն. Sistema ornamentale, որ ի մէջ այլոց կ'ըսէ... intreccio ornamentale. Geometria pura su tutta la linea: Sono quadri, sono stelle, sono rombi, sono croci. Եւ զարժեալ խօսելով շախմատի տախտակի (stalatatti) վրայ կ'ըսէ. Non si può concepire la bellezza e la ardittezza... Nascono intrecci, tagli, movimenti che

abbagliano. La luce ne è la ragione. . i piani retti, obliqui, curvi sono i mezzi alla fulgidezza e allo splendore.

3. Հոս չենք զիտեր սխալմամբ արդեօք Թէ կամաւոր դիտութեամբ՝ լուսապսակ ընորհած է միայն Ս. Աս- տուածածնայ Հետ գանուող կանացի պատկերին, Թերևս ուզելով ուշուս նշանակել Անտա մարգարէուհին որ Սե- մոն օճորուայ հետ կ'ընդունի զՅիսուս քառանօրեայ ի տաճարն եկած միջոց, և որ ներկայ պատկերիս մէջ՝ առած է իւր ծննդ մէջ աստարակաց զոյգ ծագբը :

4. Schlumberger: Sigillographie այլն - էջ 16.

Ս. Սվաճեան թ. 2 գրչագիրը մի և նոյն աղբիւրէ ծագումն ունին, ինչպէս լաւ դիտել կու տայ նաեւ հրատարակիչը, և պատկերաց համեմատութիւնը մինչդեռ սկզբան և ներշնչման նոյնութիւնը կ'ապացուցանէ, շատ հետաքննական զանազանութիւններ ալ կը ներկայացնէ ի վկայութիւն իւրաքանիւրիս միջավայրի, տարբերութեամբ տարագուց և այլ կենցաղական յատկանշերու: Հետաքրքրական է նշմարել նաեւ, որ թ. 52 պատկերի Յիսուսի խաչակից երկու աւազակները, թ. 107 պատկերի մէջ յետնագոյն ձեռքէ մը փոխուած են առ խաչին Յիսուսի կիցող Ս. Աստուածածնայ և Յովհաննու աւետարանչի, իբրև բարեխօսներ ծիրազիր ճատացող աւետարանի Յովհաննէս քահանայի (որ) համբուրէր նոն Յիսուսի (և) խնդրէ թողութիւն իւրն):

— Զանց կ'ընենք դիտել տալ ուրիշ մանրամասնութիւններ, ինչպէս Պատկեր թ. 159ի, ուր Յիսուսի պայծառակերպութեան հաղորդ կը նըշանակուի յետնագոյն և տգէտ ստացողի մը ձեռքով՝ եղիս և Էլնովը, փոխանակ Ս'ոփուսի, — թ. 242 պատկերի սրբաշաւ ձին, որոյ վրայ հեծած է Ս. Կոյսն Յիսուս մանուկ ի գրկին յեղիպտոս փախստեան առթիւ. — թ. 167 պատկերի մէջ սասանաներու դերն ի դատաստանի, երբ կ'չիռնքի թաթերու վրայ կը կշռուին հանգուցելոյն արգարութիւնք և մեզքն: Հոս նկարիչը սխալ հասկցած և ներկայացուցած է այս դերը, որ ուրիշ նման պատկերաց ուղղ ներկայացուցման համաձայն պիտի կայանար արգարութեան նմարը բարձրացնելու և մեղացը՝ ծանրացնելու մէջ, հմմտ. պատկերք թ. 56, 61 և 113, Այս առթիւ անցողակի դիտենք որ մեր մանրանկարչութեան արուեստը զարգացման և ներշնչման հետազոտութեան համար լաւ սովորակ մ'ալ կը նմանդիտանան զաղդիական գրչագիրքը՝:

Յուսով ենք որ այս համատուս դիտողութիւնք բաւական պիտի ըլլան ոչ միայն պատկերելու հրատարակութեանս կարևորութիւնը, այլ միանգամայն պիտի կարենան զարթուցանել բարի նախանձ մը մեր ազգասէր և արուեստասէր կրթոսներու մէջ, ստատարելու առատաձեռնութեամբ՝ որ մեր նախնեաց զեղարուեստական գանձեր կա-

րենան մի առ մի հրատարակուի և հետզհետէ կազմել ազգային պարծանաց կոթողը:

Հ. Յ. ԱՌԻԵՐ

ՐԱՐՔԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ. — Հայաստամեայ Եկեղեցի (Բամախոտութիւն). Պոստոմ 1924, էջ 58:

Հատորիկին կուռ լեզուն և վճռական շնորհ կը մատնանշեն հեղինակին ընտիր ձիւղերը, ինչպէս «ԵՂՈՅԱՅԻ և «ՊԱՅՏԱՌՅԻ սրեներուն մէջ աւոր հրատարակած յօդուածները:

Բանախօսութեան նիւթն է դարուս՝ կամ լաւ ևս վերջին տարիներուն մէջ յուզուած ու ծնծուած խնդիրը, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ բարկկարգութիւնը:

Բաբգէն եպիսկոպոս ի սկզբան «Մանթիւթեան» մէջ նշանակելով բանախօսութեան շարժառիթը՝ կ'անցնի ապա պարզելու ցայտուն և կենդանի զոյներով հայ եկեղեցւոյն դերը անցեալին մէջ իբրև «Կազմակերպակ կրօնական... և ազգային հաստատութիւն»¹. քրիստոնէութեան մուտքով՝ քաղաքակրթութեան մեծագոյն զարկը և յառաջդիմութիւնը, ապացոյց՝ Դ. Դարու կրօնական, կրթական և մարդասիրական հիաւնալի «Կազմակերպութիւնները»²:

Սանդուխտէն սկսեալ մինչև վերջին օրերուս նահատակներու վտմ՝ ու ամբօծ հաւատքն և որ զամբայանքով կը նկարագրէ. բայց դիտել կու տայ միանգամայն որ «Վերջին կալածանքներ, կենցաղի ահուելի տգեղութիւններով վիրաւորեցին մաքուր հաւատքը, և շատ մը ազուր գիծեր եղծեցին Հայ ժողովուրդին բարոյական մեծութիւններէն»³: Անս այդ ճանաժամն է որ բարեկարգութիւն կը պահանջու. ու Բաբգէն եպիսկոպոս կը զօժ սկզբնական ծրագիրը կամ տեսակէտը, ըստ որում հարկ է բարեկարգութեան գործին ձեռք գարնել. «Իմ կարծիքով, կ'ընէ նա... Հայց. Եկեղեցւոյ քարակազմութիւնը պիտի ք հաստատուի իր հիմերուն վրայ, իր առաւորութիւններուն վրայ»⁴: Սակայն այս գեւովի հիմունքին համեմատ չեմ գտներ իր միւս կարծիքը, որ է «Ճողովուրդին դատարարականութեան համար նոր մեթոտ» — Այս մասին մեր Եկեղեցին կրնայ որդեգրել Անկիւթան կամ որ նոյն է՝ Ամերիկեան Եպիսկոպոսական Եկեղեցւոյն մեթոտը:

1. Հմմտ. Edouard Fleury: Les manuscrits à miniatures de la Bibliothèque de Laon, որ մասնաւորապէս՝ (ի մասն երկրորդ էջ 45) ունինք ժեղարու ձեռագրէ մը պատկերաց մէջ հիշու նմանութիւնք մեր հոս յիշատակած ստատարական արպարի:

1. էջ 7. — 2. էջ 11. — 3. էջ 8. — 4. էջ 48.